

YENİ KÖLELİK SİSTEMİ: SÖZLEŞMELİ UCUZ İŞÇİ SİSTEMİ

NEW SLAVERY SYSTEM: INDENTURED LABOUR SYSTEM

Hüseyin GÜNARSLAN*

Özet

Bu çalışma kölelik kaldırıldıktan sonra başta İngilizler olmak üzere batılı ülkelerin kolonilerinde ucuz işçilik sistemini kullanmasını ele almaktadır. Ucuz işçi statüsünde özellikle Hintli ve Çinlileri kullanan batıların bu işçileri nasıl sömürdüklerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma ile köleliği düşünenin aksine kolaylıkla kaldıran İngilizlerin ortaya çıkan işgücü açığını kapatmak için bu yeni ucuz işçileri kullandığı tespit edilmiştir. Ülkelerindeki kölelik karşıtı akımlara daha fazla dayanamayan ülkelerin bir kölelik sistemini ortadan kaldırırken bir diğer kölelik sistemini işçilik olarak göstererek milyonlarca insanı köle olarak kullanmaya devam ettikleri ortaya konmuştur. İşçilerle yapılan sözleşmeler gereği bu insanların yıllarca insan onurunu aşağılayan davranışlara katlanmak zorunda kaldıklarına dikkat çekilmiştir. Afrikalı eski kölelerin bile çalışmak istemedikleri şartlarda, bu insanların adeta savaş esirleri gibi kamplarda tutularak, her türlü haktan yoksun, Avrupalı toprak sahiplerinin emrini yerine getirmek zorunda kaldıkları ortaya konmuştur. Uzun yıllar devam ettirilen bu sistemin gerçek yüzünün nasıl saklandığının yanı sıra sömürülen insanlara ne olduğu sorusu araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sözleşmeli İşçi, Mauritius, Kölelik

Abstract

This study considers the use of indentured labour system in the colonies of western countries, especially the British, after the abolition of slavery. It is aimed to determine how Europeans, exploit especially these Indians and Chinese workers. It was found by the study that the British, who removed slavery easily, used these new indentured workers to close the emerging labour shortage. It has been revealed that countries that could not stand the current slavery system in their countries found another system called indentured and continue to use millions of people as their new slaves. It has been pointed out that as a result of contracts with workers, these people had to put up with behaviors that humiliate human dignity many years. It was revealed that these people were kept in camps like

---

*Dr. Windsor Üniversitesi, Tarih bölümü, E-posta: gunarслан@hotmail.com

prisoners of war, under the conditions that even African slaves did not want to work to fulfill the orders of European landowners who were deprived of all rights. It has been exploited how this system continued for many years with hiding truth and what happened to the exploited people.

Keywords: *Indentured Labour, Mauritius, Slavery*

Giriş

Başta İngiltere olmak üzere Avrupa ülkelerinde köleliğin kaldırılmasına yönelik girişimler 19. yüzyılda netice vermiş ve köleliğin yasaklandığı süreç başlamıştı. Aynı zaman diliminde batılı ülkeler Osmanlı devletine de köleliği yasaklaması yönünden baskı uygulamaktaydı. Özellikle kolonilerini sömürerek zenginleşen İngilizler artık köleliğin yasaklanması için dünya genelinde jandarmalık görevini üstlenirken Osmanlı devletine de tüm gücü ile baskı yapmaktaydı. 1838'de İngilizler kölelerini özgür bırakırken hâlihazırda kolonilerini yönetmeye devam ediyordu. Sömürülen kolonilerde iş gücü olarak köleleri kullanmak zorunda olan İngilizlerin beklenmedik bir şekilde köle haklarını düşünür hale gelmesi ise oldukça ilginçti. Köleleri en fazla istismar eden ve bu masum insanlar sayesinde üzerine güneş batmayan imparatorluklarını kuran İngilizlerin kölelik sistemi olmadan onlarca kolonisinde toprağı nasıl işleyeceği, fabrikalardaki çarkları nasıl döndüreceğı sorusu ise yeterince yüksek sesle dillendirilmedi. Bu çalışmamız da İngilizlerin köleliğin bu kadar kolay kaldırılmasının altındaki gerçekleri ortaya çıkarmak için başladı. İngilizlerin özgür bırakılan köleler yerine nasıl bir işgücü temin ettiği sorusunun cevabı arandı. Kolonilerinde kendi menfaatlerini her şeyden üstün tutmuş bir topluluğun kölelik sisteminden daha yararlı bir sistem bulduğu için köleliği kaldırmakta tereddüt etmediğı ortaya konulmaya çalışıldı.

Kölelik karşıtı gruplar İngiltere'de köleliğin kaldırılmasını tartışırken İngilizler yeni işçi sistemlerini çoktan denemeye başlamış ve kölelikten daha verimli bir sistemi test etmişlerdi. Yeni sistemin adının ücretli işçilik olması bu yeni işçilere şüphe ile yaklaşılmasını engellemişti. İngilizler kolonilerinde ücreti ile çalışan yeni işçiler sayesinde kölelere ihtiyaçlarının kalmadığını köleleri özgür bırakarak ortaya koymuştu. Hatta daha da ileri giderek Osmanlı gibi köle haklarında çok ileri gitmiş bir devlete kölelik üzerinden insanlık dersi vermeye başlamışlardı. Gerçek ise görünenden çok daha farklıydı. Çalışmamızla İngilizlerin kendilerine alternatif bir kölelik sistemi kurduklarını ortaya koymaya

alıŐtık. Onlarca yıl herkesin dikkatinden kaçırılan bu yeni sistemin nasıl iŐlediĐi, yeni iŐgücünün haklarının nasıl yendiği, adeta Afrikalı siyahi kölelerden daha ağır Şartlarda alıŐtırılan bu insanlara ne olduğu sorusuna cevap aranmaya çalışıldı.

1. Yeni Kölelik Sisteminin Kullandığı İnsanlar

İngilizlerin yeni kolonilerine sahip oldukları ilk günden itibaren tek bir d Őunceleri vardı.  lkelerinden binlerce kilometre uzaktaki coğrafyalara aylarca seyahat etmelerindeki tek amaç zengin olabilmektir. Ele geçirdikleri her bir toprak parçasının bütün zenginliğini s m rebilmek tek gayeleriydi. Kolonilerin madenlerinden topraklarına kadar iŐlenebilir her Őeyi ülkelerine taŐımaya başladılar. Bütün bu iş için ise büyük bir iŐgücüne gerek duyulmaktaydı. Ellerindeki silahlar sayesinde yerel halkın köleleŐtirilmesi oldukça kolay olmuştu. Yıllar içinde bu sistem öyle bir geliŐme yaŐadı ki kölelerin nesilleri de babaları gibi batılılara hizmet eder hale geldi. Böylece bu zengin koloniler hem toprağı hem de insanı ile birlikte s m r ld . İngilizlere müreffeh bir ülke olma kapılarını açan bu sömürü düzeni batının geliŐmesinin  n n  açtı. Maddi olarak geliŐen İngiliz toplumu aklen ve vicdanen de geliŐmeye baŐlıyordu. Toplumsal geliŐmeler sonucu daha fazla İngiliz kölelerin sömürüldüğünü fark etmeye başladı. Kölelik karşıtı olarak bir araya gelen İngilizler dernekler kurarak köleliğin kaldırılmasına yönelik çalıŐmalara başladılar. İngiliz yöneticiler ülkelerinin ve vatandaŐlarının geliŐimini görmekteydi. Fakir bir toplumdan zengin bir sınıfa dönüŐen İngilizlerin bir gün insanı değerlere önem vermeye baŐlayacaĐı bir gerçekti. İngiliz yöneticiler kölelerin s resinin de bir gün dolacağının bilinci ile yeni arayıŐlar içine girmiŐlerdi.

İngilizler yüzyıllarca sahip oldukları kolonileri sömürürken buralarda yaşayan halkı da tetkik etme imkânı elde etmişlerdi. Şayet kölelik kaldırılacak ise bunu kendileri yapacağı gibi gerekli iŐgücünü kapatacak yeni çözümleri de onlar sağlamalıydı. Kölelik kaldırılmadan önce bu yeni iŐgücünü bulmalılar, test etmeliler ve ardından köleliği kaldırmalıydılar. İlk olarak bunun için bir koloni adası tespit ettiler. Mauritius adası en uygun yerdirdi. Ardında da bu adada ilk defa test edilecek işgücü getirilmeye başlandı. Bu talihsiz insanların kimler olduğu ise ilerleyen bölümlerde detaylı bir Şekilde anlatılacaktır.

Mauritius¹ adasında şeker üretimi yapılmaktaydı ve kölelerin yerini dolduracak ama İngiliz tarla sahiplerine ekstra yük getirmeyecek yeni işçilere ihtiyaç vardı. İngiltere 1825 yılında itibaren Mauritius'dan ithal edilen şekerlerden vergi almamaya başlanmış ve bu da adada şeker üretimini daha da önemli hale getirmişti. Kölelik sistemi İngiltere'de çok daha önceleri sorgulanır hale gelmiş ve zamanla ekonomi ve siyaset çevrelerinde de köleliğin kaldırılması fikri kabul edilmeye başlanmıştı. 25 Mart 1807 yılında İngiliz Parlamentosu Köle ticaretini yasaklayan bir kanunu kabul etmişti. Bu kanuna göre İngiliz gemilerinde yakalanan her bir köle için yüz poundluk ceza kesilmesine karar verilmişti.² Kölelik kaldırılmamıştı lakin İngiliz Krallığına bağlı yerlerde köle alım satımı yasaklanmıştı. 1820 yılına gelindiğinde köleliğe karşı İngilizler arasında yeni bir hareket başlamıştı. 1833 yılında çıkarılan bir kanunla kölelik tamamen yasaklanmış ve 1834 yılında da köleler özgürlüklerini kazanmış ama sözleşmeli işçi olarak sahiplerine hizmet etme yükümlülüğü getirilmişti. Bu kararda 1838 yılına gelindiğinde kaldırılmış ve koşulsuz olarak kölelerin özgür olduğu kabul edilmişti. Fransızlar da aynı yıl köleliği kaldırdılar, Hollandalılar ise 1863 yılında bu yönde adım atan son Avrupa ülkesi olmuştu.³

Köleliğin kaldırılması ile birlikte bedava işçi gücünü kaybedecek tropikal bölgelerdeki tarım alanları sıkıntılı günler geçirmeye başlayacaktı. Bu bölgelerde Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu şeker, kahve, çay ve muz üretimi yapılmaktaydı. Kölelerin yerine çalışacak işçi arayışına giren üreticiler ve devletler bu ihtiyacı uluslararası fakir ülkelerden getirdikleri sözleşmeli ucuz işçiler sayesinde karşılayabileceklerini gördüler ve kısa süre içinde bu sistem yaygınlaştı. Avrupalılar Doğu'dan tedarik ettikleri bu işçileri Coolie veya Kuli olarak adlandırıyorlardı.⁴ Bu kelimeler gerek yazılışı gerekse okunuşu itibari ile Türkçe'deki köle tabirine benzemektedir. İngilizce'de slave olarak anılan kölelere aslında batılıların anlayamayacağı yeni bir isim verilerek kölelik devam ettirilmişti.

¹ Mauritius Afrika kıtasına bağlı bir ada ülke konumunda olup, Madagaskar'ın doğusunda Hint Okyanusu'nun güneybatı kısmında yer almaktadır.

² National Archives, *Abolition*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/slavery/pdf/abolition.pdf> (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2019)

³ AGTF, *An overview of History of Indenture*, Port Louis, Aapravasi Ghat Trust Fund, Mauritius 2007, s. 2-3.

⁴ Karen L. Harris, *Sugar and Gold: Indentured Indian and Chinese Labour in South Africa*, South Africa, Hillcrest, Pretoria, Department Historical and Heritage Studies, University of Pretoria, 2010, s. 149.

19. yüzyılda batı ekonomisini, köleliğin kaldırılmasından sonra rahatlatan bu sözleşmeli işçiler belirli bir süre karşılığında, belirli bir ücretle çalışmayı kabul ettiklerine dair yazılı anlaşmalar yapmaktaydılar. Bu anlaşmayı kabul eden işçiler ülkelerinden ilgili şirket tarafından alınıyor ve çalışacakları kolonilere getiriliyorlardı. Sözleşmelerde ne kadar süre çalışacakları, ücretleri, günlük çalışma saatleri, kalacakları yer bilgisi ile yararlanabilecekleri sağlık imkânları yazılıydı. İşçi ve işveren arasında bütün bu ayrıntılar yazılı olarak sözleşmeye eklense de gerçek hayatta eğer işçi sözleşmesini sekteye uğratacak bir duruma sebep olursa suç işlemiş bir kişi olarak kabul ediliyor ve işveren tarafından cezalandırılıyordu. Örneğin Mauritius adasında 1835 yılında kabul edilen 16 numaralı kanuna göre eğer işçi sözleşme şartlarına uymaz ise alacağı maaşından kesinti yapılabilir veya hapsedilebiliyordu. Duruma göre bu hapis cezasını ağır işçi olarak yerine getirme zorunluluğu da doğabiliyordu. İşçiler işe gelmediklerinde, işverenin emirlerine karşı çıktıklarında, işin hakkını vermediklerinde ve sözleşme zamanından önce işi terk etmeye çalıştıklarında bu cezalarla karşı karşıya kalabiliyorlardı.⁵

Yine 1835 yılında çıkarılan ve 16 nolu talimatnameye eklenen bir karar ile de şu yönde karar verilmiştir.

İşçi, çalışan ve stajyerler veya bunların bir araya gelmeleri ile oluşan bir grup tarafından iş sözleşmelerine aykırı olarak işten ayrılmaya çalışırlarsa, görevlerini tam olarak yerine getirmiyorlarsa, sözleşmelerindeki maddeleri değiştirmeye çalışıyorlarsa veya ücretlerinde artış yapılması yönünde baskı uyguluyorlarsa, 6 ayı geçmemek üzere hapis cezası veya ağır işçi olarak hapis cezasına çarptırılırlar.⁶

Bu cezalara çarptırılan işçiler işbaşı yaptıklarında işten uzak oldukları süreleri sözleşmelerine ekleniyordu.⁷ Bu yasalar yürürlüğe girdiğinde kölelik karşıtları bu şartların köleliği yeniden geri getirmekle eşdeğer olduğunu iddia etmişlerdi. Mauritius adası valisi ise çıkarılan bu yasaya karşı işçilerden bir tepki almadıkları gibi yasanın işçiler tarafından kabullenildiğini de ifade ediyordu.⁸

Bu sistemle işveren emri altında belirli süre ile işçileri çalıştırmakla kalmıyor net olmayan ceza yöntemi ile de onları kontrol altında tutuyordu. 1922 yılına

⁵ Mauritius National Archives (MNA), SD 15/7, Despatch from Governor to Secretary of State, 23 January 1836.

⁶ MNA, SD 15/7.

⁷ Marina Carter, *Voices from Indenture: Experiences of Indian Migrants in the British Empire*, Leicester University press, London 1996, s. 101.

⁸ MNA, SD 15/59, Letter from Governor Nicholay to Secretary of State, 25 July 1836.

kadar bu yasalar Mauritius adasında uygulandı. Kanunda yapılan en son değişiklikle çalışma sözleşmeleri bir ayla sınırlandırıldı. Adaya yeni gelen işçiler için ise 2 yıl çalışma şartı kondu. Bu süre sonunda ülkelerine geri dönebilecekleri ilgili kanun maddesine eklendi. Mauritius adasının İngilizler tarafından deneme amaçlı seçilmesinin sebebi ise adanın Hint Okyanusunda Asya ve Afrika kıtalarına yakınlığıydı. Yüzyıllardır ana kıtalardan gelen göçmenler adada çalışıyorlardı. İngilizler bedava işçi olarak yıllardır kullandıkları kölelerin yerini bu sözleşmeli ucuz işçilerin doldurup dolduramayacağını, elde edilen gelirin ne kadarının işçilere ve diğer giderlere gideceğini bu adada görmeyi planlamışlardı.⁹

1.1. Çinli İşçiler

Çin'den işçi kullanımına 1826 yılı civarında başlanmıştı. 1829 yılına gelindiğinde Çin'in Penang bölgesi ile Singapur'dan tarım işçileri kolonilerde kullanılmaya başlanmışlardı. Kısa süre sonra anlaşıldı ki Çinli işçiler çalışma koşullarına adapte olamıyorlardı, bu sebepten dolayı toprak sahipleri tarafından kullanılmak istenmediler ve ihtiyaç kalmadığı müddetçe ülkelerine geri gönderildiler.¹⁰

Çinli işçiler iki yöntem kullanarak kolonilere gidiyorlardı. Bunlardan birincisinde hali hazırda kolonilere çalışmaya gitmiş kişiler akraba veya arkadaşlarının yol ücretlerini karşılıyorlar ve onların koloniye gelmelerini sağlıyorlardı. İkinci sistem daha aktif ve geçerliydi, buna göre işçilerin yol masrafları ya işçi acenteleri tarafından, ya gemi kaptan ve tayfaları tarafından ya da diğer yetkisiz araçlar tarafından karşılanıyor, koloniye giden işçide çalışmaya başlayınca aldığı borcun çoğunlukla 2 ya da 3 katını geri ödüyordu.¹¹ Güneydoğu Asya'da sözleşmeli işçilerin göçleri gözlemlendiğinde bunun 4 farklı sistem ile gerçekleştiği görülmektedir. Bunlardan ilki tarım arazisine yeni açılan kolonilere göçlerdi ki buna örnek olarak Burma'yı verebiliriz. Buralardaki araziler işçiler geldikçe toprak sahiplerince işletilmeye başlanıyordu. İkincisinde ise köylerden şehirlere olan göçlerdi. Bu sistemde kolonilerde kurulan şehirlerin işçi ihtiyacı karşılanıyordu ve hemen hemen bütün koloniler tarımda çalışacak işçilerin yanında şehirlerde istihdam edecek işçileri de belirliyorlardı. Üçüncü yöntemde

⁹ AGTF, *An overview of History of Indenture*, s. 7-8.

¹⁰ Marina Carter ve Ng Foong Kwong, *Forging the Rainbow: labour immigrants in British Mauritius*, Alfran Co. Ltd., Mauritius 1997, s. 4.

¹¹ Amarjit Kaur, "Labor Crossing in Southeast Asia: Linking Historical and Contemporary Labor Migration", University of New England, *New Zealand Journal of Asian Studies*, 11, 2009, s. 280.

ise Hükümet tarafından tarıma açılmış arazilerde çalışacak işçilerdi. Buna örnek olarak da Java gibi yoğun nüfusa sahip yerlerden Outer adasına işçi götürülmesi gösterilebilir. Son olarak ise Güneydoğu Asya'nın şehirlerinde yaşayan fakirlerin daha zengin ülkelere gitmek için sözleşmeler yapmalarıydı. Hiçbir mesleği olmayan bu işçiler gerek bölgenin gerekse kolonilerin ve de gerekse batılı ülkelere gidebilmenin hayali ile ülkelerini terk ediyorlardı.¹²

Sözleşmeli işçi olarak ülkelerinden ayrılan işçiler ülkelerinde tarımda aşırı işgücü olduğu için iş bulamıyor, doğal afetler sebebi ile tarım arazileri sıklıkla kullanım dışı kalıyor ve toprak sahipleri istemedikleri kişilerin çalışmasına mani oluyorlardı. Ayrıca Çin'de insanlar 19. yy'da sıklıkla yaşandığı gibi savaşlar neticesinde topraklarını terk etmek zorunda kalıyorlardı. Bütün bu sebepler dolayısı ile gerek Çin ve gerekse Hindistan'dan işçiler kolonilerde çalışmak için Batılı toprak sahiplerinin emrine giriyorlardı.¹³

Yıllarca süren bu işçi göçleri neticesinde 8 milyon 600 yüz bin Güney Asyalı, büyük çoğunluğu Çinli ve Hintli olmak üzere, evlerinden çok uzakta yaşamaya mecbur kalmıştı. İngiltere ve Avrupa'da 1 milyon 480 bin, Afrika'da 1 milyon 390 bin, Güney Doğu Asya'da 1 milyon 860 bin, Ortadoğu'da 1 milyon 320 bin, Karayipler ve Latin Amerika'da 958 bin, Kuzey Amerika'da 729 bin ve Pasifikte 954 bin kişi bu sistemle yurtlarından uzakta yaşamak zorunda kaldı.¹⁴

1.2. Afrikalı İşçiler

Afrikalı işçiler bu sistemde başarılı olarak kullanılamamıştı zira var olan köleler ile karıştırılabiliyorlardı. Çalışma sistemi anlatılan ve kendilerine teklif götürülen Afrikalılar sözleşme yapmayı kabul etmiyorlardı. Bütün bu yeni, düşük ücretli işçilere rağmen şeker kamışı tarlalarında çok sayıda Afrikalı yasal olmayan yollardan köle olarak çalıştırılmaya da devam ediliyorlardı.¹⁵

1.3. Hintli İşçiler

Hindistan İngilizlerin kolonisiydi ve doğal olarak onların ilk kullanacakları işçiler bu ülkedeki Hintliler olacaktı. Özellikle Bengal ve Bombay'dan işçiler

¹² Kaur, "Labor", s. 282-83.

¹³ Kaur, "Labor", s. 279.

¹⁴ Colin Clarke, Ceri Peach and Steven Vertovec, *Introduction: themes in the study of the South Asian Diaspora*, in their edited volume, *South Asians Overseas, Migration and Ethnicity*, Cambridge University Press, Cambridge 1990, s. 2.

¹⁵ AGTF, *An overview of History of Indenture*, s. 5-8.

sistemin test edileceği Mauritius adasına 1815 ile 1825 yılları arasında gönderildiler. Adaya gönderilen işçiler buralarda kurulan kamplara yerleştirildiler. Bazıları tarlalara gönderilirken mesleği olanlarda aşçı, terzi vb. olarak kullanıldılar. 1838 yılına gelindiğinde artık adaya Hintli işçi gönderilmesine son verildi. Özgür Hintli İşçiler sessiz, sakin ve çalışkan olmaları sebebi ile ilgi görüyorlardı ve kısa süre içinde diğer kolonilerde de kullanılmaya başlandılar.¹⁶

Mauritius'daki Hintli işçiler devamlı surette kötü kullanıldılar. Hatta 1840-1842 yılları arasında Hint Hükümeti ülkeden bu koloniye işçi gitmesine yasak da koymuştu ama yasak kalktıktan sonrada sıkıntılar yine devam etti. Hint hükümeti yine 1864 yılında işçiler lehine şartların iyileştirilmesi yönünde adım attı. Sözleşmesi bitip ülkede kalmak isteyenlerin sınır dışı edilmemesi talebi kabul görmedi ve şayet gerekli dokümanlara sahip değilse ihtiyaç duyulmayan işçiler ülkeden gönderilmeye başlandı. 1915 yılına kadar şartlarda bir değişiklik olmadı. Bu tarihte sözleşmeli işçi çalıştırılması yasaklandı. Bu tarihe kadar çok sıkıntılı günler geçiren Hintliler yine de ada ekonomisinde söz sahibi haline gelmişlerdi. Birçoğu kendi toprağını almış bazıları büyük toprak sahibi olmuştu. Hatta şeker kamışı üretiminin 3'de 1'ni Hintliler sağlar hale gelmişlerdi. 1948'de yapılan meclis seçimlerinde ise 19 üyenin 11 i Hintliydi.¹⁷

Mauritius adasına Madagaskarlı, Komorlu, Güney Doğu Asyalılar ile diğer Afrikalı işçiler getirilmeye devam edildi. Madagaskarlı ve Doğu Afrikalı işçiler özellikle tercih sebebiydi zira daha yakın mesafeden Mauritius adasına gelebiliyorlardı ve razı oldukları ücretler ise çok düşüktü. 1840 ve 1869 yılları arasında özellikle Mozambik kanalından geçen gemilerde yakalanan köleler de Mauritius adasına getiriliyorlardı. Özgür oldukları ifade edilen toplamda 2365 Afrikalı, Göçmen koruyucu olarak adlandırılan bu özel şirketlerde çalıştırıldılar. Ülkelerine dönüş için gerekli yüksek bilet ücretlerini ödeyebilecek durumda değillerdi. Zamanla göçmenlik işlemleri bitenler Mauritius adası vatandaşlığına geçiyorlardı ve istedikleri işte çalışma özgürlüklerini kazanıyorlardı. Hintli işçiler de 1842 yılında tekrar Hükümet-Kontrollü göçmenlik adı altında Mauritius adasına gelmeye başladılar. Çinli işçilerde zaman zaman adaya gelmelerine rağmen çok hızlı şekilde organize olup işverene karşı koymaları sebebi ile tercih edilmiyordu. Aynı şekilde Madagaskar, Komor ve Doğu Afrika'dan gelen işçiler

¹⁶ Carter, *Voices from Indenture*, s. 21.

¹⁷ T.N. Thomas, *Indians Overseas: A Guide to Source Materials in the India Office Records for the Study of Indian Emigration, 1830-1950*, London 1985, s. 26-27.

de hükümetler arası ilişkilerden etkileniyor ve adaya gelemiyordu. Bu durumda ada için en iyi seçenek Hintli işçilerdi ve 1844-1849 yılları arasında 43 bin 346 Hintli adaya işçi olarak geldi.¹⁸

2. Yeni Kölelik Sisteminin Kullanıldığı Koloniler

İngiliz Batı Hint adalarında yaşayan 750 bin erkek, kadın ve çocuk köleliğin kaldırılması ile özgürlüklerini kazanmışlardı. Bu durum şeker endüstrisinde çalışacak kimse kalmamasına sebebiyet vermişti. Çalışacak işçi bulamama problemi hemen hemen bütün koloniler için geçerliydi. İşçiye ihtiyaç duyan İngiliz kolonileri şunlardı: İngiliz Guyanası, Trinidad-Tobago, Jamaika, Grenada, Küba, St. Kitts, Nevis, Lucia ve Vincentti. Pasifik bölgesinde ise Avustralya, Samoa adası, Fiji, Barbados ve Havai adası bulunmaktaydı. Hollanda kolonisi Surinam ve Fransız kolonileri olan Guadeloupe, Martinik, Reunion ve Seyşel adaları da işçi sıkıntısı çekiyordu. Afrika'da ise Kenya, Uganda, Tanzanya işçi arayışındaydı. Bütün bu koloniler mümkün oldukça fazla sayıda hem de hâlihazırda çalışmakta olan işçilerden daha az ücret alacak işçilere ihtiyaç duymaktaydılar. Mauritius adasında İngilizler tarafından denenen sözleşmeli işçiler, özellikle Hintli işçiler ise bütün bu problemlere cevap verecek en önemli adrestir.¹⁹

2.1. İngiliz Guyanası

Mauritius adası denemesinden 4 yıl sonra İngiliz Guyanası'nda Hindistan'dan işçi getirmeye başlamıştı. Buradaki şeker üretim sahalarının sahibi John Gladstone'du. Kurduğu Gillanders Arbuthnot Kalküta şirketi ile ve Lord Glenelg'in özel izni ile 1838 yılında Kuzey Hindistan'dan işçi alımına başlamıştı. Gelen ilk işçilere yapılan kötü muameleler Kölelik Karşıtları Topluluğu görevlisi John Scoble tarafından hükümete rapor edilince şirketin Hindistan'dan işçi getirmesi geçici olarak yasaklandı. Şirkette yönünü Çinli işçilere çevirdi. Çinli işçiler verimli olmadığından zamanla tekrar Hintli işçiler tercih edildi. Toplamda 240 bine yakın işçi Hindistan'dan, 32 bin Avrupa'dan, 14 bin Afrika'dan ve 13 bin Çin'den olmak üzere 300 bine yakın sözleşmeli işçi İngiliz Guyanası'nda şeker endüstrisinde çalıştırılmak üzere koloniye getirildiler.²⁰

¹⁸ AGTF, *An overview of History of Indenture*, s. 14-16.

¹⁹ AGTF, *An overview of History of Indenture*, s. 17.

²⁰ Auguier, Gordon ve diğerleri, *The making of the west*, s. 198.

1834 yılında İngiliz Guyanası'nda kölelik son bulduğunda hükümet köleleri 6 yıllık bir süreçle zorunlu olarak tekrar çalıştırmayı planladı. Protestolar neticesinde bu süre 4 yıla indirildi.²¹ Sözleşmeli Hintli işçilerin çalışma koşullarını gören eski köleler bunun kendi kölelik dönemlerinde yaşadıkları sıkıntılar ile birebir aynı olduğunu belirtiyorlardı.²² Resmi kayıtlara göre İngiliz Guyana'sına çalışmaya gelen 238 bin 909 Hintli ve 13 bin 533 Çinli işçi vardı.²³ İngilizler sözleşmeli işçi sisteminin hemen hemen her kademesinde gerek devlet gerekse diğer yetkili temsilcileri aracılığı ile bulunuyorlardı ve bütün bu işleyiş devlet gözetiminde yürütülüyordu.²⁴

İngiliz Guyana'sında işçiler çalıştıkları bölgenin 3-3,5 km dışına çıkmak isterler ise sahiplerinin yazılı iznini almak zorundaydılar. Bu izin alınmaz ise işçi para ve hapis cezası alıyordu. İşçiler yasal olarak toprak sahiplerini şikâyet etme hakkına sahipti. Lakin bunu yapabilmek için başkent Georgetown'a gitmeleri gerekiyordu ki bunun için de izin verecek makam yine toprak sahipleriydi. 1887 yılında Guyana'da 17 bin 770 işçi vardı ve toprak sahipleri 2848 kişi için çeşitli sebeplerle resmi şikâyet dilekçesi doldururken işçilerden sadece 5 kişi toprak sahipleri hakkında şikâyet dilekçesi doldurabilmişti. Polis yetkililerine göre işçiler ya tarlada, ya hastanede ya da hapisanede olabiliyorlardı. Bu yerler dışında işçiler hiçbir yere gidemezlerdi.²⁵ İşçiler zaman zaman ayaklanmalar gerçekleştirse de bu çok azdı. Herhangi bir ayaklanmada siyahiler Hintliler ile beraber hareket etmekten ziyade beyazların yanında yer almayı tercih ediyorlardı. Siyahiler toprak sahiplerinin köleliğin kaldırılmasından sonra kendileri ile çalışmaya mecbur kalacaklarını düşünürken beyazlar Hintli işçileri getirmişlerdi ve bunun neticesinde beyazların kendilerini Hintliler ile cezalandırdıklarına inanıyorlardı. Bu da siyahiler arasında Hintli işçilerin sevilmemesinin en önemli sebebiydi.²⁶

1924 yılına gelindiğinde Hintliler maaşlarının geçim şartlarının altında kaldığını ifade etmişti. 1932 yılına gelindiğinde şartlar daha da kötü olmakla birlikte Genel İşçi Acentesi de kapatılmıştı. Bunun neticesinde işçilerin hakkını

---

²¹ Meleisa Ono-George, *Coolies, Containment, and Resistance: The Indentured System in British Guiana*, Student Essay, Univ of Victoria, Canada, 2007, s. 2.

²² Rodney Walter, *A History of the Guyanese Working People, 1881 – 1905*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 1981, s. 32.

²³ Verene A. Shepherd, *Maharani's Misery*, University of West Indies Press, Kingston 2002, s. 4.

²⁴ Ono-George, *Coolies*, s. 5.

²⁵ Ono-George, *Coolies*, s. 7-10.

²⁶ Walton, *Indentured Labor*, s. 165.

arayacak bir organizasyon kalmamış ve özellikle şeker üretiminde çalışanların maaşları daha da düşmüştü. Daha sonraki yıllarda ise işsizlik baş göstermiş standart ücret sistemi getirilse de artık iş bulabilmek önemli bir problem haline gelmişti.²⁷

2.2. Avustralya ve Diğer Pasifik Bölgesi

Pasifik Bölgesinde tarım sahaları açılmasına 1860 yıllarında başlandı. Amerikan Sivil Savaşı'nın başlaması ile birlikte Avrupa'dan Amerika'ya ithali yapılan ürünlerde sıkıntı baş göstermiş, bu ürünler özellikle de pamuk ithali Fiji, Samoa ve Queensland adalarından tedarik edilmeye başlanmıştı. Pamuk ithali dışında şeker ve kurutulmuş Hindistan cevizi içi de rağbet gören ürünlerdendi. Toprak sahipleri, kısa süre sonra, yerli ada halklarının tarım arazilerinde ağır şartlarda çalışmak istememesi ile karşı karşıya kalmışlardı. Bunun neticesi olarak birçok ada sözleşmeli işçi arayışına girdi. Malenezya²⁸ adaları işçi tedarikinde önemli bir konuma geldi. Daha sonra ise çok sayıda işçi Hindistan, Çin, Kore ve Filipinlerden bu iş gücüne katıldı.²⁹

Sözleşmeli işçiler 1837-1838 yıllarında Avustralya'ya götürülmeye başladılar. 1841 yılında toprak sahipleri daha fazla sözleşmeli işçi alımı için başvurduklarında bu reddedildi zira bunun köleliğin başka bir şekli olduğu belirtildi. 1878 yılında Queensland eyaletinde Asyalıların altın madenlerinde çalıştırılması yasaklandı. Daha sonra şeker ve muz endüstrisinde çalıştırılmaları da yasaklandı. 1897 yılında Avustralya hükümeti bu işçi sistemini yasakladı. 1901 yılında çıkarılan bir kanunla da ülkeye çalışmaya gelenlerin bir Avrupa dilinin testini geçmeleri şartı getirildi. Bu kararlar ile ülkeye sadece beyazların gelmesi sağlanarak Hintli ve Çinli göçlerinin önüne geçilmek istendi. 1949 yılında ise Asyalıların kota sistemi ile her yıl belirli sayıda ülkeye gelmeleri hükümete tavsiye edilmişti.³⁰ Queensland 1901 yılında Avustralya'nın bir eyaleti olana kadar Kuzey Doğu Avustralya'da kendi yönetimi olan bir İngiliz Kolonisiydi. Uzun süre sözleşmeli işçilere Blackbirding yani Karakuş deniliyordu.³¹ Bu tabirin

²⁷ Thomas, *Indians Overseas*, s. 23.

²⁸ Avustralya'nın kuzeyinde ve Endonezya'nın doğusunda Okyanus adaları; Yeni Gine, Bismarck takımadaları, Louisiade takımadaları, Salomon, Santa Cruz ve Fiji adaları, Yeni Kaledonya ve ona bağlı adalar ile Vanuatu adalarıyla onlara bağlı adalardan meydana gelir.

²⁹ V. Lal Brij, Doug Munro, ve Edward. D. Beechert, *Planters Workers: Resistance and Accommodation*, University of Hawaii Press, Honolulu 1993, s. 2-4.

³⁰ Thomas, *Indians Overseas*, s. 22.

³¹ Carter, *Voices from Indenture*, s. 24.

kullanılmasının sebebi ise işçilerin kuşları yakalamada olduğu gibi hileli yollardan kaçırılması ve Queensland'de şeker kamışı tarlalarında zorla çalıştırılmalarıydı.³²

2.3. Güney Afrika

Güney Afrika'nın Kwazulu/Natal eyaleti en fazla sözleşmeli işçinin 1850'li yıllardan itibaren yeni tarım arazilerinde çalışmaya başladığı eyaletti. Köleliğin kaldırılması ve yerel halkın Avrupalı toprak sahiplerinin emrinde çalışmak istememesi yeni işçi ihtiyacını artırmıştı. 1911 yılında Hintli ve İngiliz aktivistlerin sözleşmeli işçi sisteminin bölgede kaldırılmasını sağlamalarına rağmen, yerel hükümet 1917 yılına kadar yani İngiliz kolonilerinde sözleşmeli işçi sistemi yasaklanıncaya kadar bu sistem devam etti. Bu süre zarfında Güney Afrika'ya 150 binden fazla işçi getirilmişti.³³

İlk işçiler 1860 yılında Natal'a gelmişlerdi. Kötü şartlar nedeniyle 1866-1874 yılları arasında Hintli işçilerin Güney Afrika'ya gitmesi Hindistan hükümetince yasaklanmıştı. 1891'de Güney Afrika hükümeti çıkardığı bir kanunla iş sözleşmeleri biten işçilerin Güney Afrika'da kalıp toprak satın almalarını yasakladı. 1895'de ise yeni bir kanunla işçilerin ülkede kalmasına izin verildi. 1903'de çıkarılan başka bir kanunla gençliğe adım atmış olan Hintli gençlerin ya ülkelerine geri dönmeleri, ya sözleşmeli işçi olarak çalışmaları ya da her yıl gerekli izinleri alarak Natal'da yaşamalarına izin verildi. Güney Afrika'nın diğer eyaletlerindeki durum da Natal Eyaletinden çok farklı değildi. Nihayet 1911 yılında Hint hükümeti sözleşmeli işçi olarak Güney Afrika'ya gidilmesini yasaklayınca birçok Hintli işçi gerekli yasal izni olmadığı için ülkeden gönderildi. 1949 yılında çıkan başka bir kanunla artık Güney Afrika'da yaşayan herkesin kimlik kartına sahip olması şartı getirildi. Bu kartlarda kişiler ya Avrupalı, ya yerel, ya da siyahî olarak belirtiliyordu. Güney Afrika'da yaşayan Hintliler uzun yıllar siyahîlerde olduğu gibi haklarından mahrum bir şekilde ayrımcılığa tabi tutuldular.³⁴

Güney Afrika'ya çalışmaya gelen sadece Hintliler değildi. Çinli işçiler de sözleşmeli işçi olarak istihdam ediliyordu. Witwatersrand bölgesinde altın bulununca bu madenler de Çinliler çalıştırılmaya başlandı. Çinliler 3 yıl ve tekrar

³² Gaia Giuliani, "Throwaway Labour. Blackbirding and a white Australia," *The Journal of the European Association of Studies on Australia*, Vol.2. No.2, 2011, s. 99.

³³ AGTF, *An overview of History of Indenture*, s. 28-9.

³⁴ Thomas, *Indians Overseas*, s. 27.

2 yıl uzatma ile 5 yıllık sözleşmeler halinde çalışıyorlardı. Güney Afrikalı beyazlar Hintli ve siyahiler de olduğu gibi Çinlileri de ülkelerinde istemiyorlardı. Kamuoyu baskısı neticesinde çıkarılan kanunlar ile Çinli işçiler hangi madende çalışacaksa sadece orada çalışabileceği ve başka işe giremeyeceği yönünde kanunlar çıkarıldı. Ayrıca Çinli işçiler amirlerinden yazılı izin almadan maden sahası dışına da çıkamazlardı.³⁵ Güney Afrika'nın Natal eyaletinde yaşayan Hintli işçiler de Çinlilerde olduğu gibi yakınlarını veya arkadaşlarını ziyaret etmek istediklerinde toprak sahiplerinden yazılı izin almak zorundaydılar.³⁶ Maden de çalışacak Çinli işçiler sadece vasıfsız diye tabir edilen, mesleği olmayan işçiler olabilirdi. Maden sahası dışına çıkmak için gerekli izin 48 saatten fazla olamazdı. Sözleşmeleri bitince ülkelerine geri dönmek zorundaydılar ve toprak sahibi olmaları ve ticaretle uğraşmaları yasaktı. Eğer madende çalışmaktan vazgeçerler ise ya da işlerini aksatırlarsa para ve hapis cezasına çarptırılırlardı.³⁷

Hintlilerin kendi ülkelerinden ayrılıp zor şartlar altında sözleşmeli işçi olarak çalışmalarının altında yatan sebep ise Hindistan'daki yaşam koşullarıydı. Fakirlik, işsizlik, kuraklık ve hastalıklar karşısında çaresiz kalan halk Avrupalı kolonilere ait topraklarda her türlü zor şart altında çalışmaya mecbur kalıyorlardı. Hugh Tinker birçok Hintlinin yaşadığı köydeki liderler ile iyi geçinemediğinden, akrabalar arasındaki kavgalardan ve polis tarafından aranmasından dolayı kolonilere çalışmaya gittiğini ve bir nevi Hindistan'dan kaçtıklarını belirtir.³⁸ Ülkelerini terk etmek zorunda kalan Hintliler için koloniler rüyalarını gerçekleştirebilecekleri ülkeler olarak görülüyordu. Hindistan'da kast sistemi mevcuttu ve hali hazırda kolonilere çalışmaya gidenler toplumun en alt katmanında yer alan insanlardı. Bu durumda her Hintli işçinin ülkesini terk etmesinin kendisine göre bir sebebi vardı.

Güney Afrika Natal eyaletine gelen Hintliler de Çinli işçilerde olduğu gibi ilk önce 3 yıl, sonra ise uzatarak 5 yıl süre ile sözleşmeli çalışıyorlardı. 5 yıldan sonra ülkesine dönme hakkı olduğu gibi Natal'da da hayatına devam edebiliyordu. Eğer 10 yıl Natal'da çalışırsa hükümet bu işçilere kendi topraklarını veriyordu ki bu da

---

³⁵ A. Meyer and M. Steyn, "Chinese Indentured Mine Labour and the Dangers Associated with early 20th century Deep-level mining on the Witwatersrand Gold Mines, South Africa", *International Journal Of Osteoarchaeology*, 24-55, 2015, s. 2-3.

³⁶ Pushparanie Naidoo, "The System of Indian Indenture in Natal Case Study of an Intendured Labourer", *History III Research Project*, 1983, s. 11.

³⁷ Harris, *Sugar and Gold*, s. 153.

³⁸ Tinker, *A New System of Slavery*, s. 119.

yeni bir yaşam için Hintlilere ideal geliyordu. Natal'daki Hintliler günlük yemeklerinde pirinç, dhal adlı tropikal bir bitki ve Hint hayvansal yağı olan ghee'yi yiyorlardı. Barınakları ve sağlık harcamaları toprak sahiplerince karşılanıyordu. Günde 9 saat çalışmaları gerekiyordu. Resmi tatil günlerinde ve Pazar günleri ise izinli sayılıyorlardı. Zor şartlar altında çalışan bu işçiler aşırı iş yükü altında, düşük ücretle, kırbaçla dövülerek ve az yemek verilerek çalıştırılıyorlardı. Sözleşmeleri biten Hintliler çoğunlukla bu kolonilerde kalmaya devam ediyor ve kendi hayatlarını kuruyorlardı. Aynı zamanda Hindistan'dan da ücretini kendisi ödeyerek kolonilere gelen ve burada ticaret yapmaya başlayan Hintliler mevcuttu. Bu kişiler Kolonilerdeki Avrupalılar tarafından tehdit olarak görülüyorlardı zira ticarete gelişip Avrupalılara rakip oluyorlardı. Zamanla gerek sözleşmesi biten gerekse kolonilere kendi imkânları ile gelip yerleşenlerin sayısı o kadar arttı ki Avrupalılar buna engel olmaya çalıştılar. 1914 yılından sonra sözleşmesi bitenlerin ülkelerine geri dönmesi için biletleri ücretsiz verildiği gibi ekstra ücret ödemesi teklif ediliyordu. 1895 yılından 1914 yılına kadar ise ülkede kalan işçilerin Güney Afrika'yı terk etmelerini sağlamak için Hintlilerden 3 poundluk zorunlu vergi alınmaya başlamıştı.³⁹

Mannaru Naidu 1904 yılında 17 yaşında iken Güney Hindistan'daki köyünden Güney Afrika Natal Eyaletine sözleşmeli işçi olarak gitmişti. Ailesi ile yaşadığı kavga neticesinde köydeki küçük göletin kenarına elbiselerini koyarak kendisine intihar süsü vermiş ve köyünü terk etmişti. Sözleşmeli işçi olarak Natal'da çalışan Naidu sözleşmesi bittikten sonrada bir çiftlik kurup ürettiği ürünleri marketlere satmıştı. Kendisi gibi Hintli olan eşinden çocukları olmuş ve onlar da babalarının ölümünden sonra bu çiftlikte çalışıp hayatlarını devam ettirmişlerdi. Hintlilerin kurduğu küçük çiftliklerden elde edilen sebze ve meyveler ülke genelinde önemli bir yer teşkil etmeye başlamıştı.⁴⁰ Natal'a gelen diğer Hintlilerin hikayeleri de Naidu'nun hikayesinde farklı değildi ve herkesin bir hikayesi vardı.

Güney Afrika Natal'da Hintliler için sözleşmeleri sona erdikten sonra toprak alımı yaparak tarım yapmaktan başka hiçbir seçenek yoktu.⁴¹ Hintlilerin beyazların yaşadığı bölgelerden toprak satın almalarının önüne geçecek kanunlar çıkarıldı ve 1943 de çıkarılan bir kanunla da bütün Natal Eyaletinde toprak satın almaları yasaklandı. 1949 yılında çıkan isyanlarda ise birçok Hintli ve Afrikalı

³⁹ Naidoo, "The System of Indian Indenture", s. 2-4.

⁴⁰ Naidoo, "The System of Indian Indenture", s. 5-7.

⁴¹ S. R. Pather, *Centenary of Indians 1860-1960*, Cavalier Publishers, Durban 1960, s. 120.

hayatını kaybetti.⁴² Mannaru Naidu'nun oğlu da tarım yaparak geçimini sağlasa da, torunlarından ikisi üçüncü nesil kuşağı temsilen Güney Afrika'da öğretmen olmayı başarmışlardı.⁴³ Hintliler ülkede haklarını elde etmek için uzun yıllar mücadele ettiler. Güney Afrika'da günah keçisi muamelesi gören Hintli işçiler, açgözlü olarak görülüyorlardı zira yerel Afrikalı siyahî halkın çalışmayacağı işlerde zor şartlar altında çalışıyorlardı. Lakin Hintli işçilerin bu yabancı ülkede en zor koşullarda olsa bile hayatta kalabilmekten başka seçenekleri yoktu.

3. Yeni Köle İşçilerin Kolonilerde Yaşamı

Sözleşmeli işçi sistemi İngilizler tarafından “Büyük Deney” adı altında ilk olarak Mauritius adasında denenmeye başlandığında başarıya ulaşımaya ulaşmayacağı merak konusuydu. 1820 yılında başlayan bu çalışma 1834 yılına geldiğinde zirve noktasındaydı. Kölelerin yerine çalışacak yeni bir işçi kitlesi bulunmuştu ve bu proje netice itibari ile başarıya ulaşmıştı. Diğer batılı koloniler tarafından da hızlı bir şekilde uygulamaya konuldu. İngiliz Guyanası ve Avustralya bu sisteme Mauritius'dan 4 sene sonra 1838 yılında geçtiler. 1840 yılına gelindiğinde diğer İngiliz koloniler de bu sisteme geçmişti. Atlantik, Pasifik ve Hint Okyanusunda bulunan bütün koloniler birbirleri ile yarış halinde işçi bulmaya çalışıyorlardı. İşçi kaynağına yakın olan koloniler bu durumdan en fazla yarar sağlayan kolonilerdi. Mauritius'da işçilere yakın olması sebebi ile en fazla işçi istihdamının yapıldığı yerlerden birisiydi. Mauritius aynı zamanda işçilerin daimi olarak burada yaşamayı seçtiği bir kolonydi. Kolonilere giden işçiler zamanla bağımsızlıklarını elde eden bu ülkelerin demografik, kültürel, ekonomik ve sosyal etkileşiminde büyük rol oynadılar. Bu sistemin başarı ile uygulanması neticesinde köleliğe dönüşün önüne geçilmiş oldu ve toprak sahipleri bu ucuz işgücü sayesinde köleliğin yerine yeni bir sistem kurmuş oldular.⁴⁴

1834 den itibaren sözleşmeli işçi statüsünde bir milyondan fazla Hintli vatanlarından ayrı kalmak zorunda kalmışlardı ve yenedünya sisteminin yeni köleleri olarak toprak sahiplerine hizmet etmişlerdi. Köleliği kaldıran batı kendi ihtiyacını karşılamak için yeni işçiler olarak gelişmemiş ülkelerin insanını seçmişti.⁴⁵ 1870 yılında ülkelerinden ayrılan Hintli işçilerden yalnızca yüzde

⁴² Naidoo, “The System of Indian Indenture”, s. 7-8.

⁴³ Naidoo, “The System of Indian Indenture”, s. 9.

⁴⁴ AGTF, *An overview of History of Indenture*, s. 38.

⁴⁵ V. Lal Brij ve Chalo Jahaji, *On a journey through indenture in Fiji: The Odyssey of Indenture*, Anu Press, Canberra 2012, s. 42.

21'lik kısmı ülkelerine geri dönmüştü. 1910 yılından sonra ise her iki Hintliden birisi ülkesine dönerken diğeri bu çalıştığı ülkede kalmaya devam etti.⁴⁶ Hugh Tinker'a göre kolonilerin kullandığı sözleşmeli işçi sisteminin kölelikten tek farkı belirli bir süre ile sınırlandırılmış olmasıydı. Köleler bütün hayatları boyunca sahiplerine hizmet ederken işçiler belirli bir süre ile hayatlarını toprak sahiplerine veriyordu. Toprak sahipleri ise işçilerin hayatlardan daha çok elde ettikleri ürüne değer veriyorlardı.⁴⁷ İşçi olmayı seçen ilk nesil Hintliler yeni bir hayata alışmak zorundaydılar. Bunu yaparken kendi ülkelerinden kopuyor ve geri dönemeyeceklerini de biliyorlardı. Gittikleri koloniler ise hiçbir zaman gerçek yurtlarının yerini tutamıyordu.⁴⁸

Sözleşmeli işçi sistemi ilk olarak Mauritius adasında uygulamaya konulmuş ve buradan diğer koloniler tarafından da uygulamaya başlanılmıştı. Yapılan sözleşmeler de belirli bir standart yoktu ve koloniden koloniye değişiklikler gösteriyordu. Mauritius'daki işçiler 1 yıldan 3 yıla kadar nihayetinde 1849 da çıkan bir yasa ile 5 yıla kadar sözleşmeli olarak çalıştırılabiliyordu. Hindistan hükümeti sözleşmeli işçiler ile yakından ilgilenmeye çalışıyor ve işçi tedarikinin Kalküta ve Madras'da ki şirketler tarafından yapılmasını sağlamaya çalışıyordu. Bu şirketler adam başına belirli bir ücret alıyordu. Bu şirketlerde çalışanlar lisans almak zorundaydılar ve işçilerin garantörleri olarak vazifelendiriliyorlardı. Lisanslı şirket çalışanları Hindistan'da köy köy dolaşıp işçi arıyorlardı ve bunun karşılığında komisyon alıyorlardı. Eğer şirket çalışanı insanları kandırmaya başlar ve şirket haricinde Hintliler'den de ücret almaya kalktığı öğrenilirse lisansı iptal ediliyordu. Buna rağmen lisansı olmadan işçi toplayan kimselerde mevcuttu.⁴⁹ Bu yasal yollardan işçi temin edilmesi yöntemiydi lakin özellikle Çin'den Küba, İngiliz Guyanası ve Queensland'e getirilen işçilerin çoğunluğu kaçırılan insanlardı.⁵⁰

İngiliz Guyanası'na getirilen işçilerin ilk 4 ay boyunca yemekleri toprak sahipleri tarafından karşılanıyordu. Trinidad'ta 2 yıl boyunca işçilerin yemekleri karşılanırken, Jamaika'da yemek ücretleri para olarak veriliyordu. Mauritius'da

⁴⁶ G. Geoghegan, "Coolie Emigration from India", *Census of India*, Vol. XVI, part 1, 1921, s. 44.

⁴⁷ H. Tinker, *A New System of Slavery: The Export of Indian Labour Overseas, 1830-1920*, Oxford University Press, London 1974, s. 60.

⁴⁸ Lal ve Jahaji, *On a journey*, s. 44.

⁴⁹ A. Verene Shepherd, *Transients to Settlers: The Experience of Indians in Jamaica 1845-1950*, University of Warwick Press, Warwick 1994, s. 44-6.

⁵⁰ AGTF, *An overview of History of Indenture*, s. 34.

ise işçilere sözleşme süreleri boyunca yemekleri ücretsiz veriliyordu. Grenada, Antigua, St. Lucia ve St. Vincent'te işçilere yemek ücreti para olarak veriliyordu.⁵¹

İşçilere ödenen ücretler bütün sözleşme dönemi için aynı miktarda olabildiği gibi yıllara göre de artabiliyordu. İşçiler aldıkları ücret için pazarlık yapma imkanına sahip değillerdi. Jamaika ve İngiliz Guyanası'nda ödemeler haftalık, St. Lucia ve Trinidad'ta 2 haftada bir, Mauritius adasında ise aylık yapılıyordu. İşçiler İngiliz Guyanası'nda haftada 5 gün, günde 7 saat. Trinidad'ta yılda 280 gün ve günde 9 saat. St. Lucia, Grenada ve Jamaika'da haftada 6 gün ve günde 9 saat. Mauritius'da ise Pazartesten Cumartesiye günlük 9 saat ve Pazar günleri ise 2 saat çalıştırılıyorlardı.⁵² Trinidad'ta eğer işçi sebepsiz olarak işe gelmez ise 7 gün hapis cezası alıyordu. Şayet 5 gün işe gelmez ise İngiliz Guyanası'nda 2 ay hapis yatıyordu. Mauritius'da ise işe gelmeyen işçinin ya ücreti ve yemeğinden kesinti yapılıyor ya da 14 gün hapis cezası veyahut eksik günü sözleşmesine ekleniyordu. Eğer işçi 3 gün boyunca işe gelmez ise 3 ay hapis cezası alıyordu.⁵³

Sözleşmesi biten işçi ülkesine bedava dönüş hakkına sahip olsa da gerçek hayatta geri dönüş bilet ücretini kendisi ödemek zorunda bırakılıyordu. Mauritius'da toprak sahibi işçinin gelirinin beşte birini elinde tutma hakkına sahipti ve bu ücret sözleşme bitiminde işçiye veriliyordu. Bu para işçinin ülkesine geri dönüş biletini alabilmesi için tutuluyordu. Eğer işçi sözleşmesini uzatmak istiyorsa bu parayı almaya da hak kazanıyordu.⁵⁴ Batı İndies adalarında ve Mauritius da 1854 yılından sonra eğer işçi hâlihazırda 10 yıl çalışmışsa geri dönüş ücretleri karşılanmaya başlandı. 1895 yılından sonra İngiliz Guyanası'nda işçi geri dönüş bileti ücretinin dörtte birlik kısmı, 1898 yılından sonra ise yarı ücreti ödeniyordu. Sonraki yıllarda ise gerek Mauritius gerekse Batı İndies adalarında sadece kaçak konumunda ve fakir olanların geri dönüş biletleri karşılanarak ülkelerine gitmeleri sağlandı.⁵⁵

İşçi çalıştırılan her kolonide, özellikle İngilizlerin kolonileri, devlete bağlı göçmenlik büroları vardı ve bu bürolar üzerinden göçmen alımı yapılıyordu. Göçmenlik büroları hem toprak sahiplerinin hem de bu işçilerin haklarını

⁵¹ Carter, *Voices from Indenture*, s. 48.

⁵² AGTF, *An overview of History of Indenture*, s. 35.

⁵³ Carter, *Voices from Indenture*, s. 49.

⁵⁴ S. Deerpalsingh ve M. Carter, "Select Documents on Indian Immigration. Mauritius, 1834- 1926", Moka, *Mahatma Gandhi Institute*, v, iii, 1996, s. 2.

⁵⁵ AGTF, *An overview of History of Indenture*, s. 36.

korumakla mükellef olsalar da gerçek hayatta toprak sahiplerinin yanında yer alıyorlardı. Jamaika'da Sir John Grant, Trinidad'ta Sir Arthur Gordon, İngiliz Guyanası'nda ise James Crosby işçilerin haklarını korumak için çaba harcayan insanlar olarak anılıyordu.⁵⁶

İşçilerin toprak sahiplerinin isteklerine karşı gelebilme imkanları yoktu. Fiji'de aynı toprak sahibi için çalışan 5 den fazla işçi bir araya gelip toprak sahibini şikayet ederse ya para cezası ya da hapisle cezalandırılırdı. İşçiler farklı kültür ve bölgelerden geldikleri için bir araya gelemedikleri gibi bu tür cezalandırmalar sebebi ile de savunmasız kalıyorlardı. Eğer işçiler bir şekilde örgütleniyorsa toprak sahipleri istedikleri şekilde işçi değişimi yapıyor ve oluşabilecek birliktelikleri engelleyebiliyorlardı. İşçilerin başlarından Sirdar adlı verilen işçi başları bulunurdu ve onlarda işçilerin değil patronlarının hakkını savunurlardı ve işçilerin en çok nefret ettikleri kişiler olurlardı.⁵⁷ Toprak sahipleri tarafından Sirdar seçimi yapılırken onların sert mizaçlı olmaları ve işçilere verilen işleri zamanında bitirtebilme yeteneği aranıyordu. Ayrıca Sirdarların çoğu işçilerden 1 şilin rüşvette alıyordu. İşçiler bu ödemeyi yapmaz ise işçilerin tam kapasite çalışmadığını toprak sahibine rapor ederek onların ücretlerinden kesinti yapılmasına sebebiyet veriyorlardı. Büyük toprak sahiplerinin altında bine yakın işçi çalışabiliyordu ve bu şekilde Sirdarlar önemli miktarda para kazanıyorlardı. İşçiler haftalık 5 ila 6 Şilin kazanırken, Sirdarlar 7 Şilin kazanıyorlardı. Her işçiden haftalık 1 Şilin rüşvet aldıklarından ortaya çıkan miktar onların ne kadar çok para kazandıklarını gösteriyordu. Hiçbir işçi Sirdar'dan izin almadan Avrupalı toprak sahibi ile de konuşabilme yetkisine sahip olmadığından rüşvet sistemi devam ediyordu.⁵⁸

Fiji'de çalışan erkek işçiler günde 1 Şilin kazanırken kadınlar ise daha azı olan 9 kuruş kazanıyorlardı, ya da en azından ücretlerin bu seviyede olması gerekiyordu ama gerçek hayatta daha az kazanıyorlardı zira toprak sahipleri çoğu zaman işçilerin yeterince iyi performansta çalışmadıklarını ve tam ücreti hak etmediklerini söylüyorlardı. Fiji Göçmenlik Ofisinde çalışan Henry Anson 1887 de Hintli işçilerin kötü, tembel ve sadece yüzde 8'lik bir kısmının kendisine

---

⁵⁶F. R. Auguier, S.C. Gordon, D. G. Hall ve M. Reckord, *The making of the west indies*, Longman Group United Kingdom, London 1960, s. 205.

⁵⁷ Lal ve Jahaji, *On a journey*, s. 51.

⁵⁸ Umesh Sharma and Helen Irvine, "The commodification of labour: accounting for indentured workers in Fijian sugar plantations 1879- 1920", *Seventh Asia Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference, APIRA*, Kobe, Japan 2013, s. 6-16.

verilen işi bitirdiğini belirtiyordu.⁵⁹ Neticede erkek işçilerin ücretleri 8 kuruşa düşerken kadınların ki de 5 kuruşa düşüyordu.⁶⁰ Batı Indies adalarına getirilen işçiler ise günlük 2 ila 4 Şilin kazanıyorlardı.⁶¹ Yasal olarak sözleşmeli işçilerin kölelerde olduğu gibi sahipleri tarafından dövülmesi, işkenceye maruz kalması yasaktı ve onları koruyan anlaşmalar mevcuttu. Buna rağmen bu işçiler toprak sahipleri, menajerler, gözetmenler, Hintli işçi başları, diğer Afrikalı işçiler ve polis tarafından dövülüyorlardı. Sözleşmeli işçi olmayan, kendi imkanları ile kolonilere gelmiş ve gerek işçi olarak gerekse ticaretle uğraşan Hintliler de şehirlerde aynı sıkıntılara maruz kalıyorlardı. Kayıtlara geçen bazı durumlarda bu işçilerin ne kadar savunmasız olduğu görülmektedir. Örneğin 1867’de Hintli işçi Soudar Singh, toprak sahibi ve onun 7 Afrikalı siyahî işçisi tarafından dövülmüş ama yapılan tahkikatta suçsuz bulunmuşlardır. 1871’de bir toprak sahibi 2 Hintli kadını 3 gün boyunca at kırbağı ile dövmekten 6 pound ile cezalandırılmıştı. Bu kadınlardan Labjadee daha sonra hayatını kaybetse de toprak sahibi adam öldürmekten suçsuz bulunmuştu zira Labjadee’nin kırbaçlanmadan öncede sağlık durumunun kötü olduğuna dair bir sağlık raporu delil olarak kabul edilmişti. 1899’da Sahti adlı bir kadın toprak sahibinin oğlu tarafından dövüldükten 14 gün sonra ölmüştü ama mahkeme şahsı suçsuz bulmuştu.⁶²

Kolonilere gitmek için kaydını yaptıran işçiler gemilerle bu yolculuğa gidiyorlardı. İşçiler anavatanlardaki liman kentlerinde depo diye tabir edilen kötü şartlara sahip yerlerde gemilerin gelmesini bekliyorlardı. Buralarda şartlar hijyenik olmadığı gibi hastalıklara davet çıkaracak kadar kötüydü. Depolarda hastalanan işçiler yine aynı şartlarda gemilere biniyor ve hastalıkları daha da ilerliyordu. Bu sebepten birçok insan deniz yolculuğunda hayatını kaybediyordu. Grenada’ya Hindistan’dan işçi getiren Maidstone adlı gemideki 289 yolcudan 86’sı uzun yolculuğa dayanamamış ve ölmüşlerdi.⁶³

Bu işçilerin kolonilere olan yolculukları da oldukça zorlu geçiyordu. Birçoğu hayatında hiç deniz görmemişti ama 3 ay gibi uzun süreleri alabilen deniz

⁵⁹ Lal ve Jahaji, *On a journey*, s. 42.

⁶⁰ Lal ve Jahaji, *On a journey*, s. 50.

⁶¹ Trev Sue-A-Quan, *Cane Reapers Chinese Indentured Immigrants in Guyana*, B.C., Cane Press, Vancouver 2003, s. 121.

⁶² Bridget Brereton, “The Historical Background to the Culture of Violence in Trinidad and Tobago”, *Caribbean Review of Gender Studies*, Issue 4, 2010, s. 6.

⁶³ Raymond D. Viechweg, *Abolition, Indentureship and Creoleness: Reflections on the Indo-Grenadian Predicament*, 2007, s. 8.

yolculukları gerçekleştirmek zorundaydılar. Gemiler ağzına kadar erkek ve kadın işçi ile dolduruluyordu ve çoğu zaman özellikle kadınlar için özel alan olmuyordu. Gemilerde her kültür ve dinden Hintliler bir arada yolculuk yapıyordu. Geminin temizliği ve diğer ihtiyaçları beraberce karşılanıyordu. Farklı inançların getirmiş olduğu kısıtlamalara rağmen kadın ve erkekler aynı ortamda kalıyor ve kendi dinlerinde uygun görülmeyen yemekleri de beraber yemek zorunda kalıyorlardı.⁶⁴ Hepsi Hindistan'dan geliyor olsa da 300 farklı bölgeden farklı dil ve lehçeleri kullanan insanlardı.⁶⁵

Kolonilere ulaşan işçiler toprak sahipleri tarafından hızlı bir şekilde sağlık durumları gözetilmeden tarlalara çalışmaya yollanıyorlardı. Sözleşmeli işçilerin her bir günü toprak sahipleri için değerliydi ve sözleşmeleri bitinceye kadar onların tam kapasite çalışmalarını istiyorlardı. Kölelik ile karşılaştırıldığında işçilerin durumu daha kötüydü zira köleler tüm hayatları boyunca toprak sahiplerine hizmet ettikleri için ilk 2-3 yılda toprak işlerine alışmaları için daha hafif bir öğrenme döneminden geçerken işçiler işe başlar başlamaz, işi bilip bilmediklerine bakılmadan zorlanıyorlardı. Hasta olarak kolonilere ulaşanlar tekrar toparlanmaya fırsat bulamadıkları için hayatlarını kaybediyorlardı. 1870-1873 yıllarında Jamaika ve Mauritius'da işçilerin her yıl yüzde 12'si hayatını kaybediyordu.⁶⁶

Kolonilerde çalışan işçilerle yapılan görüşmeler ortaya çıkarıyor ki hayat bu işçiler için inanılmaz zordu. Devi Singh adlı Hintli işçi gemi ile yaptıkları yolculuktan sonra Fiji'ye vardıklarını, Hindistan'da dinleri gereği hayvani gıda yemez iken gemi yolculuğunda yemek zorunda kaldığını belirtiyordu. Sabah saat 5'de tarım arazilerinde çalışmaya başladıklarını ve eğer şeker kamışı hasadı zamanı geldiyse gece yarısına kadar çalıştırıldıklarını belirtiyordu. Shiu Rattan adlı işçide yağmurlu veya güneşli hiç farketmeden tarlalarda çalıştıklarını belirterek kendisine ne iş yapması söylenirse sorgusuz sualsiz o işi yaptığını belirtiyordu. Kannan adlı başka bir işçi ise ne iş verilirse yapmak zorunda olduklarını aksi takdirde ödeme alamadıklarını söylüyordu. Govind Singh adlı işçide her gün gece saat 3'de kalktıklarını, saat 4'de tarlalara doğru gittiklerini ve sabah 6'da da işe başladıklarını belirtmişti. Singh cumartesi öğleden sonra ücretlerini aldıklarını ve başlarında bulunan Sirdar'a da bir Şilin rüşvet verdiklerini, şayet vermezler ise bir sonraki hafta maaşlarının az çalıştıkları

⁶⁴ Lal ve Jahaji, *On a journey*, s. 47.

⁶⁵ Lal ve Jahaji, *On a journey*, s. 51.

⁶⁶ Thomas, *Indians Overseas*, s. 6.

gereksesi ile kesildiğini belirtiyordu. İşçilerin kendi aralarında dahi bu rüşveti konuşmaya korktuklarını belirten Singh eğer bunu konuştukları duyulursa Sirdar'la problem yaşadıklarını söylemişti.⁶⁷

3.1. İşçilerin Kolonilerde Dini Yaşamı

Fiji'ye getirilen Çinlilerin Hıristiyan olmaları tercih ediliyordu. Adaya işçi getirilmesinde rol alan Dr. Wilhelm Lobschied gelen işçiler eğer Hıristiyanlığı kabul ederse onların daha da disiplinli hale geleceğini ve bu sayede daha iyi çalışacaklarına inanıyordu. Aynı şekilde işçilerin eşleri ile birlikte gelmeleri halinde de daha düzgün bir hayat yaşayacakları ve toprak sahiplerini memnun edeceklerine inanılıyordu. Bu sebepten eşleri ile birlikte adaya gelmek isteyenlere 20 dolarlık ek yardım yapılıyordu. Zamanla bu yardımdan yararlanmak isteyen her işçi eşi olsun olmasın yanında kadın getirerek 20 doları almaya çabalamıştı.⁶⁸

Çin'den Hıristiyanlığı kabul ederek kolonilere gelen ve de sözleşmeli işçi olarak kolonilere gelerek Hıristiyanlığı kabul eden işçiler, sözleşmelerinin bitiminden sonra, eğer kolonilerde kalmaya devam ediyorlarsa yeni yerleştikleri bölgelerde kendi kiliselerini kuruyorlardı. Çeşitli kiliselere bağlı misyonerler de Çinlilerin Hıristiyan olmaları için gerekli çabayı gösteriyor ve onların her türlü sıkıntıları ile yakından ilgileniyorlardı. Çinlilerin bazılarının Hıristiyanlığı kabul etmesi diğer Çinliler arasında hoşnutsuzluğa sebebiyet verebiliyordu. Atalarının dininin ve Konfüçyüs öğretilerini terk ettiklerinden dolayı Hıristiyan Çinlilerin okul ve kiliselerine saldırılar yapmakla tehdit etseler de yerel koloni hükümetleri Hıristiyan Çinlileri koruyorlardı.⁶⁹

Çin'den gelen işçiler arasında Hakka adlı etnik bir grup ta yer alıyordu. İnanışları itibarı ile Han Çinlilerine göre farklılıkları vardı. Çin'de 19. yüzyılda yaşanan iç savaşlarda Hakkalı Çinliler de savaşmıştı ve diğer Çinli gruplarla mücadelelerinde başarısız olmaları sebebi ile vatanlarından ayrılmak zorunda kalmışlardı. Hıristiyanlığı kabul etmeye daha yakın olan bu gruptakiler için en önemli sorun Çince konuşacak kilise yetkililerinin olmamasıydı. Zaman içinde

⁶⁷ Ali A. Girit, *Indian Indenture Experience in Fiji, Ministry of National Reconciliation and Multi-Ethnic Affairs*, ed. Umesh Sharma and Helen Irvine, "The commodification of labour", Suva, Fiji, 2004, s. 78-80.

⁶⁸ Look Lai Walton, *Indentured Labor, Caribbean Sugar*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 1998, s. 128-29.

⁶⁹ Jessie G. Lutz, "Chinese Emigrants, Indentured Workers, and Christianity in the West Indies, British Guiana and Hawaii", *Caribbean Studies*, vol. 37, no. 2, Instituto de Estudios del Caribe, Puerto Rico, 2009, s. 146-147.

bazı kilise yetkilileri yanlarına aldıkları Çinlilere dillerini ve Hıristiyanlığı öğrettiler. Bu kişiler Hıristiyanlığın Çinliler arasında yayılmasına imkan tanımışlardı. Hakka Çinlilerinin eşleri de Çin'de bir gelenek olan ayak bağlama yöntemini kullanmamaları sebebi ile tarım arazilerinde çalışabilme avantajına sahiplerdi.⁷⁰

1857-1890 yılları arasında Grenada'ya gelen Hintli işçilerin yüzde 70'i Hıristiyan olmuşlardı.⁷¹ Birçok Hintli zaman içinde isimlerini değiştirmekle kalmamış Hint kültürüne ait törenleri de terk etmişlerdi.⁷² Fransız kolonilerinde işçilerin Katolik olmaları için çalışılırken İngiliz kolonilerinde ise Anglikan ve Presbiteryen olmaları için uğraşılıyordu. Trinidad'ta 1884 yılında Hintli Müslümanlar Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi anısına bir tören düzenlemişlerdi. San Fernando şehrine doğru yaptıkları yürüyüşe polis izin vermemiş ve üzerlerine ateş açarak 16 kişinin ölümüne 100'den fazla işçinin de yaralanmasına sebebiyet vermişlerdi.⁷³ Grenada'da Müslüman Hintliler de bulunmaktaydı ve bunlar da dini törenler gerçekleştirmekte zorlanıyorlardı. 1930 yılında Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit düşmesini anmak için toplanan kalabalık polis kuvvetleri tarafından engellenmişti. Yine de günümüze kadar devam eden bu tören Jamaika, Guyana ve Trinidad'da her yıl yapılmaktadır.⁷⁴

3.2. Kolonilerde İşçi Kadınlar

Sözleşmeli işçiler arasında en büyük zorluğu kuşkusuz kadınlar yaşıyordu. Toprak sahipleri sadece erkek çalışan değil kadın çalışan da istiyordu. Gerek tarım arazilerinde gerekse yemek ve temizlik işlerinde bu kadınlar kullanılıyordu. Kadın işçilerin çoğu bekâr olsa da eşleriyle birlikte çalışmaya gelenlerde bulunmaktaydı. Bekâr olanlar doğal olarak en çok zorlukla karşı karşıya kalıyordu. C. F. Andrews'ın 1916'da yazdıklarına göre bu kadınlar azgın bir nehirde kontrolünü kaybetmiş ve hızlıca bir oradan bir oraya savrulan kayıklar gibiydiler. Bir erkekten bir diğer erkeğin kontrolüne geçiyorlar ve bütün bu süreçte utanma duygularını da kaybediyorlardı.⁷⁵

⁷⁰ Lutz, "Chinese Emigrants", s. 144-46.

⁷¹ Viechweg, *Abolition*, s. 3.

⁷² Viechweg, *Abolition*, s. 6.

⁷³ D. V. Trotman, *Crime in Trinidad: Conflict and control in a plantation society, 1838-1900*, University of Tennessee Press, Knoxville, TN 1986, s. 139-142.

⁷⁴ Viechweg, *Abolition*, s. 12.

⁷⁵ C. F. Andrews ve W.W. Pearson, *Indian Indentured Labour in Fiji* Perth 1918, s. 6.

Çinli kadınlardan bir kısmı Ayak Bağlama yönteminden dolayı çalışmak için elverişli olmuyorlardı. Çin’de 10. ve 11. yüzyılda üst sınıfa mensup devlet yetkilileri ve zenginler için dans eden kızlar tarafından uygulanan ayak bağlama yöntemi bütün Çin’e yayılmış bir gelenektir ve kadının çalışmaya ihtiyaç duymadığının, yeterince mali güce sahip olduğunun bir simgesi olarak görülüyordu. Ne var ki ayak bağlama yöntemi ile ayaklarının belirli bir boyutta küçük olarak kalmasını sağlayan Çinli kadın işçiler toprak sahiplerinin ihtiyacını karşılayamıyor ve problem haline geliyorlardı.⁷⁶ Hakka Çinlilerinin eşleri de Çin’de bir gelenek olan ayak bağlama yöntemini kullanmamaları sebebi ile tarım arazilerinde çalışabilme avantajına sahiplerdi.⁷⁷

Natal’da çalışan kadınlar erkeklerin yarısı kadar ücret alıyorlar ve ödemeler de çoğunlukla direkt olarak bu kadınlara değil eşlerine veriliyordu. Eğer kadın çalışmıyorsa sadece yemekleri karşılanıyordu. Eğer kadın tarlada çalışıyorsa ve sözleşme süresi içinde hamile kalıyorsa bu durum toprak sahipleri tarafından hoş karşılanmıyordu. Onlar için önemli olan işçinin herhangi bir sebep ile tarladaki işinden ayrılmamasıydı. Bu durum bebekleri olan işçiler için de geçerliydi ki bebekleri ile ilgilenmek durumunda olduklarından sık sık işe ara veriyorlardı. Kadınlar toprak sahiplerinden daha çok kendi eşleri tarafından dövülüyordu ki bu da kadınlar için ayrı bir problemdi. Bekâr kadınlar işçi erkekler ve toprak sahipleri tarafından tecavüze uğrayabildiği gibi kendi rızası ile de beraber olabiliyordu. Eğer artık kadın işçiler arasında problem haline geliyorsa başka bir yere transfer ediliyorlardı. Hintli erkek işçilerden bazıları resmi olarak bir eşle evli görünse de geleneksel sebepler ile başka bir kadınla da beraber olabiliyordu. Bu durumda kendi resmi eşi ile sıkıntı yaşadığı zaman, beraber olduğu kadını yeni eşi olarak bildirebiliyordu ki bu da işçilerin evlenerek düzgün bir hayat yaşamasını ve bu sayede daha verimli çalışmasını isteyen toprak sahipleri tarafından iyi karşılanmıyordu. Koloni yasalarına göre çok eşlilik yasak olduğundan çok eş sahibi Hintli işçilerde de aynı sıkıntı kendini gösteriyordu.⁷⁸

⁷⁶ Deborah Henderson, “Leaving ‘lily feet’ behind. Have women’s lives changed in China?”, *The National Centre for History Education*, 2007, s. 2-3.

⁷⁷ Lutz, “Chinese Emigrants”, s. 144-46,

⁷⁸ Nafisa Essop Sheik, *Labouring under the Law: Gender and the Legal Administration of Indian Immigrants under Indenture in Colonial Natal, 1860-1907*, Yüksek Lisans Tezi, The University of KwaZulu-Natal, Durban South Africa, 2006, s. 8-14.

4. Sözleşmeli İşçiliğin Sona Ermesi

Sözleşmeli işçi çalıştırılması süreci özellikle Çin ve Hint hükümetlerinin şartları iyileştirme taleplerinden sonra yavaş yavaş etkisini kaybetme yoluna gitmeye başladı. Özellikle Çin'den işçi getirmek koloniler için masraflı olmaya başladı ve onların yerini dolduracak gerek Hintli gerekse özgür beyaz insan bulunur hale geldi. Amerika Küba'yı 1886 da alıp 1898 yılında da sözleşmeli ucuz işçi çalıştırılmasını yasaklayınca bu işçiler de artık kullanılmadı. Havai'de de 1870-1880 yıllarına gelindiğinde artık bu işçilerin çalıştırılması zorlaştırılmıştı. 1910 yılına kadar özellikle Çinli işçiler Güney Afrika'daki altın madenlerinden çalıştırılırsalar da bu tarihten sonra onlara da gerek kalmadı. Yirminci yüzyılın başlarında Hindistan'da sözleşmeli işçi çalıştırılmaması yönünde kampanyalar başlamıştı. 1917 yılında Hindistan hükümeti sözleşmeli ucuz işçilerin başka ülkelere gitmesini yasakladı. Ülkelerine dönmeyen işçiler buldukları ülkelerde yine ucuz işgücü hizmetine devam ettiler. Bu işçiler buldukları ülkelerin vatandaşları tarafından dışlanıyorlardı zira ya çok ucuza çalışarak ya da düşük ücrete mal satarak toplum içinde hoşnutsuzluk oluşturuyorlardı. 1880 yılına gelindiğinde Avustralya Çinli işçilerin ülkeye girişlerine kısıtlamalar getirdi. Aynı şekilde Amerika Birleşik Devletleri de ülkeye giriş çıkışları daha sıkı denetlemeye başladı. Havai'de önemli sayıda Çinli yaşıyordu ve A.B.D. burayı alınca bu Çinliler kendilerini Amerikan vatandaşı olarak gördüler. A.B.D.'nin 2. Dünya savaşıdan sonra ülkeye gelen göçmenlere izin vermesi sebebi ile Havai, Batı Indies adaları ve diğer kolonilerdeki sözleşmeli işçilerin 2. ve 3. nesil çocukları Amerika, Kanada ve Avustralya'ya yerleştiler. Bu Çinlilerin çoğu Hıristiyanlığı kabul ettiler ve yeni kuşak Çinliler artık İngilizceyi ana dilleri olarak gördüler. Bu yönleri ile Çinliler Hintlilere göre daha iyi adaptasyon süreci geçirerek Batı toplumu ile bütünleşmiş oldular.⁷⁹

Sonuç

Koloniler Batının ekonomisi için büyük ihtiyaç olan hammadde teminin de önemli rollere sahiptiler. Kolonilerin ve köleliğin getirmiş olduğu gelir sayesinde batıda yaşam şartları hızlı bir şekilde değişmeye başlamıştı. Bu değişim insan hakları itibari ile de yaşanıyor ve kölelik sorgulanır hale geliyordu. Netice itibari ile köleliğe karşı oluşan akımlar bu sistemin kaldırılmasına sebep oldu. Bu batı ekonomisi için önemli bir yol ayrımıydı.

---

⁷⁹ Lutz, "Chinese Emigrants", s. 147-150.

Kölelik sayesinde daha da zengin olan batılı devletler bu imkânı kaybederken aslında kendilerine yeni bir iş gücü sahası bulmuş oluyorlardı. Özellikle Hintli ve Çinli işçilerin yenedünya düzeninde kölelerin yerini dolduracak ucuz işgücü oldukları görülmeye başlanmıştı. Bu yeni işgücü sayesinde köleliğin kaldırılmasına itiraz etmemişlerdi. Bu işçilerin haklarını savunacak güçlü devletleri olmadığı gibi kendileri de fakirlikten ve açlıktan dolayı karın tokluğuna her türlü işi yapmaya hazırlardı. Artık Afrika'nın siyahi kölelerinin yerini bu Asyalı işçiler alabilirdi. Kölelik karşıtları gözünde bu işçiler köle değil ücretli işçilerdi. Böylece köleliğe karşı oluşan itirazlar bu işçiler için oluşmadı.

Köleler kolonilerde uzun yıllar çalıştılar. Bir kısmı buralarda hayatına devam etme kararı aldı bir kısmı ülkesine geri döndü. Kalanlar bu ülkeler de zaman içinde var olan toplum ile kaynaştı ve önemli yerlere geldiler. Nihayetinde kolonilerde işçi ihtiyacı ortadan kalkmaya başlayınca bu sistem de kendiliğinde ortadan kalktı. Koloniler bağımsızlıklarını elde etmeye ve ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durmaya başlayınca geçmişte ihtiyaç duydukları Çinli ve Hintlilerinin ülkelerine gelmemeleri için yeni yeni kanunlar çıkarmaya başlamışlardı. Dün vatanlarından zorla koparılanlar bugün bu ülkelere vize bile alamaz duruma düşüyorlardı. Batı toplumunun kalkınmasında önemli rolleri olan bu insanların yaşadıkları kölelikten farklı olmasa da günümüze kadar gerekli ilgi ve takdiri görmeden tarih sahnesinden silindiler. Çalışmamızda ortaya koyduğumuz üzere ülkelerinde ayrı, zor şartlar altında çalıştırılan bu insanları koruyup kollayan hiçbir yetkili ve kanun yoktu. Milyonlarca insanın hayatını etkileyen ve köleliğin yerine istihdam edilen sözleşmeli işçilerin yaşadıklarına ve bu sistemin sorgulanmasına dair daha detaylı çalışmaların yapılması kuşkusuz önemli ve gereklidir.

Kaynakça

Aapravasi Ghat Trust Fund (AGTF), *An overview of History of Indenture*, Port Louis, Mauritius 2007.

National Archives, *Abolition*.

<http://www.nationalarchives.gov.uk/slavery/pdf/abolition.pdf> (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2019)

Andrews, C. F., W.W. Pearson, *Indian Indentured Labour in Fiji*, Perth, 1918, ed. Lal, V. Brij, Chalo Jahaji, *On a journey through indenture in Fiji: The Odyssey of Indenture*.

Auguier, F. R., S.C. Gordon, D. G. Hall, and M. Reckord, *The making of the west indies*, Longman Group United Kingdom, London 1960.

Brereton, Bridget, "The Historical Background to the Culture of Violence in Trinidad and Tobago", *Caribbean Review of Gender Studies*, Issue 4, 2010.

Carter, Marina, *Voices from Indenture. Experiences of Indian Migrants in the British Empire*, Leicester University Press, London 1996.

Carter, Marina, Ng Foong Kwong, *Forging the Rainbow: Labour Immigrants in British Mauritius*, Alfran Co. Ltd., Mauritius 1997.

Clarke, Colin, Ceri Peach and Steven Vertovec, *Introduction: themes in the study of the South Asian Diaspora'*, in their edited volume, *South Asians Overseas: Migration and Ethnicity*, Cambridge University Press, Cambridge 1990.

Deerpalsingh, S., M. Carter, *Select Documents on Indian Immigration: Mauritius, 1834-1926. v iii.*, Moka Mahatma Gandhi Institute, 1996.

Geoghegan, G., "Coolie Emigration from India", *Census of India*, Vol. XVI, part 1, 1921, ed. Lal, V. Brij, Chalo Jahaji, *On a journey through indenture in Fiji: The Odyssey of Indenture*.

Girmit, A. Ali, *Indian Indenture Experience in Fiji*, Ministry of National Reconciliation and Multi-Ethnic Affairs, Suva, Fiji 2004, ed. Umesh Sharma and Helen Irvine, s. 19-20.

Giuliani Gaia, "Throwaway Labour. Blackbirding and a white Australia," *The Journal of the European Association of Studies on Australia*, Vol.2. No.2, 2011, s. 98-112.

Harris, L. Karen, *Sugar and Gold: Indentured Indian and Chinese Labour in South Africa*, Department Historical and Heritage Studies, University of Pretoria, Hillcrest, Pretoria, South Africa 2010.

- Henderson, Deborah, "Leaving 'lily feet' behind. Have women's lives changed in China?", *The National Centre for History Education*, 2007, s. 1-14.
- Kaur, Amarjit, "Labor Crossing in Southeast Asia: Linking Historical and Contemporary Labor Migration", *New Zealand Journal of Asian Studies*, No. 11, 2009.
- Lal, V. Brij, Chalo Jahaji, *On a journey through indenture in Fiji: The Odyssey of Indenture*, Anu Press, Canberra 2012.
- Lal, V. Brij, Doug Munro, Edward. D. Beechert, *Planters Workers. Resistance and Accommodation*, University of Hawaii Press, Honolulu 1993.
- Lutz, Jessie G., "Chinese Emigrants, Indentured Workers, and Christianity in the West Indies, British Guiana and Hawaii", *Caribbean Studies*, vol. 37, no. 2, Instituto de Estudios del Caribe, Puerto Rico, 2009.
- Mauritius National Archives, SD 15/7, Despatch from Governor to Secretary of State, 23 January 1836.
- Mauritius National Archives , SD 15/59, Letter from Governor Nicholay to Secretary of State, 25 July 1836.
- Meyer, A., M. Steyn, "Chinese Indentured Mine Labour and the Dangers Associated with early 20th century Deep-level mining on the Witwatersrand Gold Mines", *South Africa, International Journal Of OsteoarchaeologyScopus*, No: 10, 1002, 2015.
- Naidoo, Pushparanie, *The System of Indian Indenture in Natal Case Study of an Intendured Labourer*, History III Research Project, 1983.
- Ono-George, Meleisa, *Coolies, Containment, and Resistance: The Indentured System in British Guiana*, Student Essay, Univ of Victoria, Canada, 2007.
- Pather, S. R., *Centenary of Indians 1860-1960*, Cavalier Publishers, Durban 1960.
- Sharma, Umesh, Helen Irvine, *The commodification of labour: accounting for indentured workers in Fijian sugar plantations 1879- 1920*, Seventh Asia Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference, APIRA, Kobe, Japan 2013.
- Sheik, Nafisa Essop, *Labouring under the Law: Gender and the Legal Administration of Indian Immigrants under Indenture in Colonial Natal, 1860-1907*, Yüksek Lisans Tezi, The University of KwaZulu-Natal, Durban South Africa, 2006.
- Shepherd, A. Verene, *Transients to Settlers: The Experience of Indians in Jamaica 1845-1950*, University of Warwick Press, Warwick 1994.
- Shepherd, A. Verene, *Maharani's Misery*, University of West Indies Press, Kingston 2002.

Sue-A-Quan, Trev, *Cane Reapers Chinese Indentured Immigrants in Guyana*, B.C., Cane Press, Vancouver 2003.

Thomas, T.N., *Indians Overseas: A Guide to Source Materials in the India Office Records for the Study of Indian Emigration, 1830-1950*, London 1985.

Tinker, H., *A New System of Slavery: The Export of Indian Labour Overseas, 1830-1920*, Oxford University Press, London 1974.

Trotman, D. V., *Crime in Trinidad: Conflict and control in a plantation society, 1838-1900*, University of Tennessee Press, Knoxville, TN 1986.

Viechweg, D. Raymond, *Abolition, Indentureship and Creoleness: Reflections on the Indo-Grenadian Predicament*, 2007.

Walter, Rodney, *A History of the Guyanese Working People, 1881 – 1905*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 1981.

Walton, Look Lai, *Indentured Labor, Caribbean Sugar*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 1998.